

Behoud het landschappelijk en cultureel erfgoed in het Noorderpark!

22 adviezen voor de omgevingsvisie.

Stichting Brigida

september 2021

Inhoud

Inleiding.....	3
Algemeen	5
Het Noorderpark: ons cultureel en landschappelijk erfgoed	5
Verrommeling en andere risico's	7
Thema's	9
Wonen en bouwen	9
Bedrijven	12
Mobiliteit	14
Energietransitie	15
Korte samenvatting van de adviezen.....	17
Bijlage 1	18
Het Noorderpark	18
Bijlage 2	23
Waardering cultureel erfgoed en cultuurlandschap	23

Bij de voor- en achterplaat:

Ontginning van het Noorderparkgebied. Tussen 1100 en 1600 is het veengebied ten oosten van de Vecht tot aan 't Gooi in lange, opstreckende verkaveling ontgonnen. Dat gebeurde onder meer door de monniken uit het klooster Oostbroek (vergelijk Westbroek!). Het tempo van de ontginning verliep vrij traag en was per blok verschillend. Vandaar dat de boerderijlinten niet keurig in één lijn liggen, maar onderling verspringen.

De ontginning der Stichtse venen ten Oosten van de Vecht.

M.K.E. Gottschalk (1912 – 1989)

Tijdschrift K.N.A.G. Vol LXXIII, 1956

Stichting Brigida
september 2021

Behoud het landschappelijk en cultureel erfgoed in het Noorderpark!

22 adviezen voor de omgevingsvisie

Inleiding

De gemeente De Bilt is, zoals de meeste gemeenten, ingestapt in het proces van voorbereiding op de nieuwe Omgevingswet. In het project Doe Mee De Bilt wordt een nieuwe structuurvisie voorbereid (in het kader van de nieuwe wet de omgevingsvisie genoemd), die medio 2022 klaar moet zijn. In de geest van de Omgevingswet is in dit project een flinke plaats ingeruimd voor 'burgerparticipatie'.

De Stichting Brigida¹ kijkt met belangstelling, maar ook met enige zorg, naar de invoering van de Omgevingswet. De Stichting Brigida staat op de bres voor landschap en cultureel erfgoed in het gebied tussen Utrecht en Het Gooi. Landschap en cultureel erfgoed zijn 'zachte waarden' die geen eigen stem hebben en daarom makkelijk in de verdrukking komen. Brigida komt op voor deze waarden onder het motto: 'Alles van waarde is weerloos'.

De bezorgdheid van Brigida komt voort uit het feit dat hier weer een bestaand stelsel van regelgeving 'gemoderniseerd' moet worden met een beroep op decentralisatie en 'maatwerk'. De voorbeelden van de Wmo, de Participatiewet en de Jeugdzorg, laten zien dat bij dit soort decentralisaties belangrijke 'checks and balances' verloren kunnen gaan.

---

¹ Voor meer informatie, zie onze website <https://stichtingbrigida.nl/>

Daarnaast blijkt uit onderzoek dat bij decentralisatie in veel gevallen de ‘rechtsbetrekking tussen de burger en de overheid verslechtert’². De bedoeling van decentralisatie is dat de toegang tot de overheid informeler en laagdrempeliger zal worden, maar in de praktijk wordt deze verandering vooral ingezet om met minder juridische weerstand veranderingen of bezuinigingen te kunnen doorvoeren. In de praktijk van de Omgevingswet bestaat dus het gevaar dat de nieuwe regels leiden tot ‘stroomlijning van het proces’ en ‘minder vertraging en minder bezwaren bij het toekennen van vergunningen’, terwijl de echte betrokkenheid en de invloed van burgers alleen maar afneemt.

De vormgeving van de veelgeprezen ‘burgerparticipatie’ is in de Omgevingswet volledig in handen van de gemeenten gelegd en er zijn geen wettelijke minimale eisen. Onder meer in het blad Binnenlands Bestuur wordt gewezen op het risico dat er gemeenten zijn die ‘stroomlijning van het proces’ belangrijker vinden dan ‘kennisuitwisseling en dialoog, (...) ophalen en coproduceren’³.

Maar bovenal is Brigida bezorgd over de fundamentele verandering van het uitgangspunt van de regelgeving. Dit uitgangspunt verandert van ‘nee, tenzij’ naar ‘ja, mits’. Met andere woorden: wat eerst niet mogelijk was, tenzij aan specifieke voorwaarden wordt voldaan, wordt nu welwillend tegemoet getreden met een controlerende rol voor de gemeenteraad. Geen wonder dat de VNG, de bouwbranche en de adviesbureaus enthousiast zijn over het ‘ja, mits’ principe⁴.

Vanuit het perspectief van landschap, cultureel erfgoed, natuur en milieu is er alle reden om bezorgd te zijn dat onze ‘zachte waarden’ zullen sneuvelen in de strijd met ‘harde’ economische belangen.

Vanuit onze ervaringen met bedreigingen voor het landschap en het cultureel erfgoed in onze gemeente De Bilt, brengen wij onze zorgen naar voren in deze notitie. We willen niet blijven steken in problemen; dus geven we ook concrete adviezen om problemen te voorkomen. In termen van de Omgevingswet komen veel van onze adviezen erop neer dat ‘de afwegingsruimte’⁵, bij besluiten die de ‘zachte waarden’ van ons landschappelijk en cultureel erfgoed raken, moet worden gereguleerd met ‘harde’ beschermende regels of richtlijnen.

We rekenen erop dat onze bijdrage aan de discussie over de omgevingsvisie van De Bilt zal leiden tot begrip voor onze zorgen, waakzaamheid bij gemeentebestuur en gemeenteraad en concrete waarborgen om de burgerparticipatie in De Bilt de plaats te geven, die haar toekomt. Een plaats die kennisuitwisseling en dialoog garandeert en waarbij belangrijke besluiten over onze fysieke leefomgeving gebaseerd worden op coproductie met betrokken burgers.

We zullen in deze notitie onze adviezen duidelijk zichtbaar (cursief) weergeven. Ons eerste advies vloeit rechtstreeks voort uit de zorgen die we hierboven hebben verwoord.

Advies 1

Leg de minimale eisen voor burgerparticipatie vast in bindende gemeentelijke regelgeving⁶.

Garandeer het recht op informatie, het recht op inspraak voorafgaand aan het besluitvormingstraject en het recht om alternatieve ideeën aan te dragen. Zorg dat deze rechten herkenbaar aanwezig zijn in alle trajecten, die leiden tot belangrijke besluiten over onze fysieke leefomgeving.

---

² <https://www.rug.nl/rechten/recht-en-samenleving/projecten/de-gevolgen-van-de-veranderingen-in-het-sociale-domein>

³ <https://www.binnenlandsbestuur.nl/ruimte-en-milieu/nieuws/burgerparticipatie-in-omgevingswet-wordt-flinke.11370190.lynkx>

⁴ Zie onder meer <https://vng.nl/artikelen/raadgever-omgevingswet-ruimte-voor-ontwikkeling-waarborgen-voor-kwaliteit> en <https://www.cobouw.nl/marktontwikkeling/blog/2018/11/de-omgevingswet-van-nee-tenzij-naar-ja-mits-101266206>

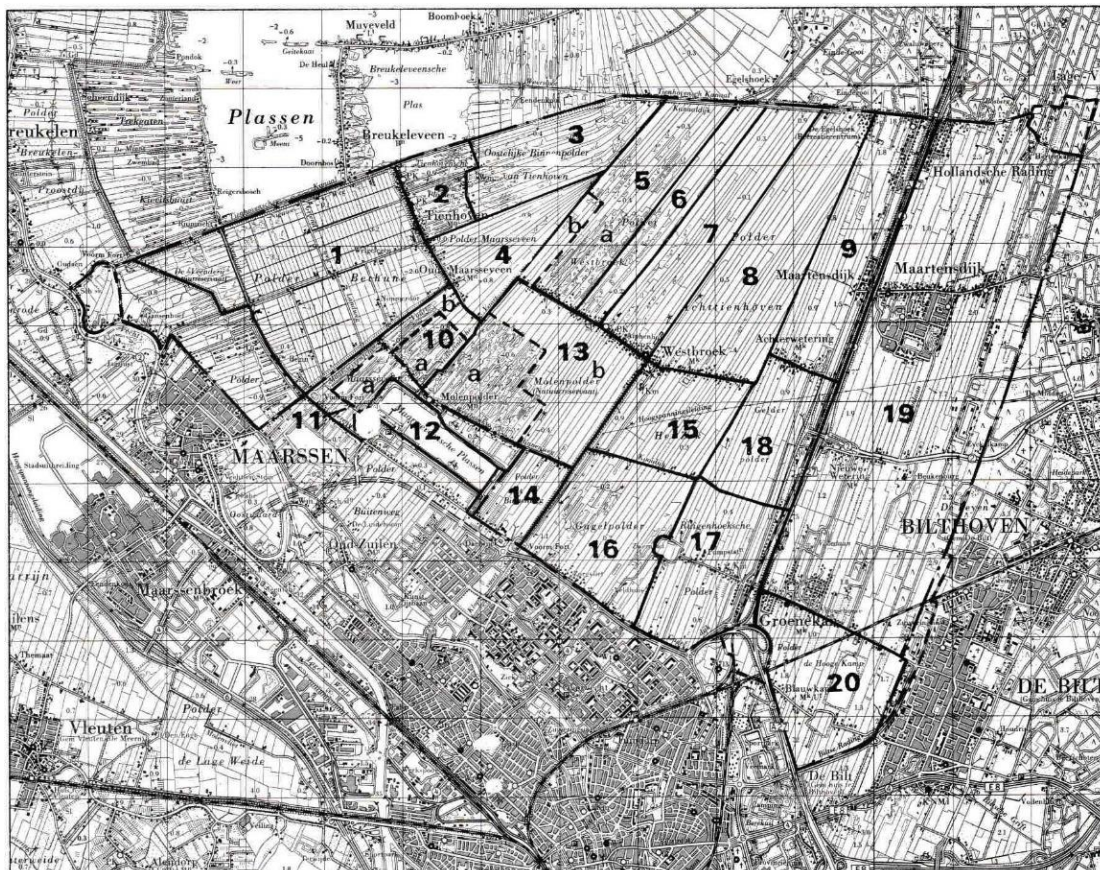
⁵ <https://www.samenvooronzeleefomgeving.nl/index.php?id=9183&searchstr=afwegingsruimte>

⁶ <https://www.binnenlandsbestuur.nl/ruimte-en-milieu/nieuws/burgerparticipatie-in-omgevingswet-wordt-flinke.11370190.lynkx>

Algemeen

Het Noorderpark: ons cultureel en landschappelijk erfgoed

Brigida richt zich met name op het landschappelijk en cultureel erfgoed in het gebied dat wordt aangeduid als 'Het Noorderpak'.

De grenzen en onderdelen van het Noorderparkgebied.

1. Bethunepolder, 2. Tienhovense Plassen, 3. Oostelijke Binnenpolder van Tienhoven, 4. Polder Maarsseveen, 5. Polder Westbroek, 6. Polder Huis ter Hart, 7. Kerkeindse Polder, 8. Polder het Achteraf, 9. Polder Achterwetering, 10. Noorder Maarsseveense Plas, 11. Maarsseveense Zodden, 12. Grote Maarsseveense Plas, 13. Molenpolder, 14. Polder Binnenweg, 15. Het Zek, 16. Gagelpolder, 17. Ruigenhoekse Polder, 18. Gelderpolder, 19. Het gebied ten oosten van de A27, 20. De Hoogekamp.

Het Noorderpark heeft een oppervlakte van circa 5.900 ha en omvat nagenoeg het gehele grondgebied van de voormalige gemeente Maartensdijk (thans De Bilt), een groot deel van de voormalige gemeente Maarsse (thans Stichtse Vecht), een klein deel van de gemeente Utrecht en zeer kleine delen van de voormalige gemeente Breukelen (thans Stichtse Vecht) en de kern De Bilt⁷.

In bijlage 1 wordt een inhoudelijke beschrijving van Het Noorderpark gegeven, van de geomorfologische opbouw, de geschiedenis en de natuurwaarden. Daarmee wordt onderbouwd dat het Noorderpark binnen de Randstad een groot gebied met immense aardkundige, cultuurhistorische en natuurlijke waarden is. Brigida vindt dat dat in de 'Omgevingsvisie van de gemeente De Bilt' tot uitdrukking moet komen.

⁷ Landschappelijk en cultuurhistorisch vormt dit gebied een eenheid, die ook als zodanig is erkend in het landinrichtingsproject van de jaren 90. Nadien wordt de term ook wel gebruikt voor delen van dit gebied, zoals het recreatiegebied Noorderpark Ruigenhoek. Brigida gebruikt de term echter consequent in de oorspronkelijk betekenis, zoals hierboven en in de bijlage wordt beschreven.

Brigida heeft in een recente brief aan het gemeentebestuur opgemerkt dat het ‘corebusiness’ van een gemeentelijk bestuur is om de leefomgeving van de burgers te beschermen. Bescherming van onze leefomgeving is ook bescherming van de buitengewoon grote, maar weerloze waarden van ons landschap en ons cultureel erfgoed. Op dit moment bewijzen de gemeente, de adviesbureaus en de vergunning-vragers – allen met een eigen specifiek belang – regelmatig lippendienst aan het erfgoed met een obligaatsverhaaltje over de geschiedenis van ons gebied. Het staat mooi in rapporten en brochures, maar in de uiteindelijke afweging is daarvan zelden iets terug te zien.

Advies 2

Gebruik de omgevingsvisie om daadwerkelijk en expliciet inhoud te geven aan de bescherming van het unieke landschappelijk en cultureel erfgoed, dat ons – in de vorm van het Noorderparkgebied – is toebedeeld.

Als we proberen om de bijdrage van ons cultureel en landschappelijk erfgoed aan de waarde van onze leefomgeving uit te drukken, dan is die in de gemeente De Bilt zo goed als ‘onbetaalbaar’. In bijlage 2 ‘Waardering cultureel erfgoed en cultuurlandschap’ is een poging gedaan om de ‘zachte waarden’ van natuur en landschap naast (en niet tegenover!) de ‘harde gebruikswaarden’ een plaats te geven. Misschien te summier en te vaag, maar deze achtergrond is relevant om te onderbouwen dat we in het Noorderpark spreken over een uniek cultuurhistorisch erfgoed en een uniek cultuurhistorisch landschap. Een erfenis, die naar ons oordeel grote verplichtingen met zich meebrengt. Verplichtingen die het lokale niveau ruimschoots overstijgen.

In de Cultuurhistorische waardenkaart van de gemeente De Bilt⁸ krijgen het slagenlandschap, het middeleeuws ontginningspatroon en de lintbebouwing van Maartensdijk, Westbroek, Achttienhoven, Groenekan, Achterwetering, Nieuwe Wetering en Hollandsche Rading de hoogste waardering voor uniciteit, zeldzaamheid en representativiteit: “van nationaal belang”. De verplichtingen, die dit kostbaar erfgoed meebrengt, dienen naar ons oordeel in een omgevingsvisie te worden vastgelegd.

We hopen met bijlage 2 een handvat te bieden om tot een genuanceerd oordeel te komen over de kwaliteit en de waarde van onze leefomgeving. Stichting Brigida werkt gaarne mee aan pogingen om de waardebeoordeling van dit erfgoed te verbeteren.

Advies 3

Laat bij elke vergunningverlening in het Noorderparkgebied de cultuurhistorische en landschappelijke waarden van het object en de omgeving aan de orde komen. Als instrument zou een onafhankelijke ‘Erfgoedtoets’ kunnen dienen. Daarin zou een objectieve waardebeoordeling een plaats moeten krijgen. Brigida pleit voor een onafhankelijk, niet-commercieel advies over de gevolgen van de vergunningaanvraag voor ons cultureel en landschappelijk erfgoed.

---

⁸ [https://debilt.raadsinformatie.nl/document/6705901/1/CultuurhistorischeWaardenkaart_Bijlage1a - Waardenkaart-Toelichting](https://debilt.raadsinformatie.nl/document/6705901/1/CultuurhistorischeWaardenkaart_Bijlage1a_-_Waardenkaart-Toelichting)

Verrommeling en andere risico's

Verrommeling is het inbrengen van nieuwe (niet harmonisch passende) elementen in een voorheen homogeen (weide)landschap.

In het voorgaande hebben we duidelijk proberen te maken dat behoud en beheer van ons kostbare, historische landschap ook bij de kerntaken van onze gemeente behoort. Dat wil niet zeggen dat Brigida tegen alle verandering en vernieuwing is. De tijd en maatschappelijke ontwikkelingen hebben uiteraard ook gevolgen voor cultureel erfgoed en het landschap. Sommige ontwikkelingen, zoals de energietransitie, zijn onontkoombaar en verdienen onze steun. Maar voor erfgoed en landschap kunnen de gevolgen desastreus zijn als daarbij eenzijdig de waan van de dag gevolgd wordt. Vragen als 'Waarom moet dit?' en 'Waarom moet dit hier?' of 'Waarom moet dit nu en op deze manier?' moeten gesteld kunnen worden en dienen beantwoord te worden vóórdat er onomkeerbare ingrepen worden gedaan.

Daarbij is ook plaats voor echt onontkoombare veranderingen, op voorwaarde dat maximale aandacht wordt besteed aan inpassing in het landschap.

Advies 4

Geef bij elke vergunning duidelijke voorschriften m.b.t. inpassing in het landschap. Leg het instrumentarium voor deze voorschriften vast in de omgevingsvisie, bijvoorbeeld in de vorm van een actuele Cultuurhistorische waardenkaart, een onafhankelijke 'Erfgoedtoets' en de 'Landschapswijzer'⁹ van Landschap Erfgoed Utrecht.

In dit kader vragen wij aandacht voor ondermijning van de waarde van vergunningen. Bij de discussie rond het zonnepark Kon. Wilhelminaweg en bij een recent initiatief rond 'tiny houses' werd als argument gebruikt dat deze opstallen een beperkte levensduur hebben ("maar 25 jaar") en dat de grond daarna weer zijn oorspronkelijke bestemming kan krijgen. Dat lijkt ons een gevaarlijk standpunt, hoezeer 25 jaar of daaromtrent een overzichtelijke periode lijkt in het licht van de duizendjarige geschiedenis van het Noorderpark.

In de eerste plaats is er ecologisch van alles gebeurd in en onder de grond na zo'n lange periode van bebouwing, waarbij ook onomkeerbare bodemverontreiniging tot de risico's behoort. Belangrijker is dat er in 25 jaar in grote snelheid fundamentele maatschappelijke, sociale en economische veranderingen optreden, die wel degelijk kunnen maken dat een bestemmingswijziging onomkeerbaar is. Als voorbeeld noemen we de enorme waardeverhoging van grond met een bedrijfsmatige of een woonbestemming. Alleen daardoor kan het terugdraaien van deze 'tijdelijke' bestemming al een onoplosbaar probleem worden. Overigens is ook ander oneigenlijk gebruik van vergunningen mogelijk. Wij hebben in het recente verleden een zienswijze geschreven over een vergunning, die overbodig werd en niet werd geëffectueerd. Deze overbodige vergunning werd binnen twee jaar 'ingeleverd' in ruil voor een concrete tegenprestatie. Bij de discussie over 'tiny houses' gingen zelfs stemmen op dat een bestemmingswijziging voor deze bouwsels niet nodig zou zijn.

Advies 5

Beschouw ook zogenaamd 'tijdelijke' bestemmingswijzigingen – ongeacht de duur van de periode - als een blijvende ingreep, die met alle bijbehorende zorgvuldigheid en waarborgen omgeven moet worden. Dat vraagt om een volledige vergunningsprocedure met alle democratische waarborgen.

Zorg bij 'tijdelijke' bestemmingswijzigingen of 'tijdelijke' constructies zonder bestemmingswijziging voor (financieel en juridisch) waterdichte waarborgen en garanties, dat de oorspronkelijke situatie wordt hersteld. Vergunningen, die niet tijdig worden geëffectueerd of vergunningen waarvan de grondslag is vervallen, dienen te worden ingetrokken. Daar kan onzes inziens nooit een tegenprestatie voor gevraagd worden.

---

⁹ <https://www.landschaperfgoedutrecht.nl/media/5478/de-interactieve-landschapswijzer.pdf>

Brigida vraagt zich af of vergunningverlening en handhaving op dit moment wel de aandacht krijgt, die nodig is. We zien in de ontwikkeling van onze leefomgeving te veel voorbeelden van verrommeling in de vorm van vervlakking, verdozing en verdichting. Uit eigen ervaring bespreken we hierna een aantal voorbeelden.

Vervlakking is zichtbaar in het verdwijnen van kleine landschapselementen, die van oudsher zorgden voor de aankleding en ‘stofferend’ van ons landschap. Bomen langs wegen gaan vaak ten onder aan bestrating en verkeerschade. Herplant van nieuwe bomen blijft achterwege. Overhoekjes worden bestraat of grof gemaaid om onderhoudskosten te besparen. Houtsingels en bomen worden gekapt om bedrijfseconomische redenen. Geriefhoutbosjes, knobomen of boomgroepen in het agrarisch landschap zijn bedrijfseconomisch niet meer nodig en worden daarom niet meer onderhouden.

Advies 6

Bevorder de aanleg, herstel en beheer van kleine landschapselementen. Bij het verlenen van vergunningen kunnen daarvoor aanwijzingen gegeven worden. De ‘Landschapswijzer’¹⁰ van Landschap Erfgoed Utrecht kan als leidraad en inspiratiebron dienen.

Verdozing is het oprukken van grote rechthoekige gebouwen in ons landschap. Berucht van de logistieke centra langs snelwegen, maar alom zichtbaar op het platteland als loodsen en stallen worden gebouwd. Ook het Noorderpark kent inmiddels talloze rechthoekige staalconstructies met groene beplating, die vaak met een agrarische bestemming worden aangevraagd, maar in de praktijk even vaak als werkplaats of opslagruimte worden gebruikt.

Brigida kent voorbeelden waarbij het gebruik afwijkt van de vergunning en ook een situatie waarbij de vergunning voor een hal binnen twee jaar na afgifte werd ingezet als ‘ruilmiddel’ om een vergunning voor woningbouw te verkrijgen.

Het valt sowieso op dat buiten de bebouwde kom op agrarische en bedrijfsterreinen een wirwar van schuren, stallen en andere bijgebouwen kan worden aangetroffen waarvan de bestemming onduidelijk is.

Advies 7

Ontwikkel en handhaaf een uiterst restrictief beleid voor de afgifte van vergunningen voor schuren, loodsen en stallen in het Noorderpark. Belangrijke randvoorwaarden lijken ons een degelijk businessplan met financiële onderbouwing, handhaving van de gebruiksbestemming en intrekken van de vergunning als de bestemming afwijkt van de aanvraag of als de vergunning niet tijdig geconsumeerd wordt.

Verdichting is het verdwijnen van vergezichten en zichtlijnen in het Noorderpark¹¹. Onze grondlegger Wim van Schaik heeft zich ingezet voor het behoud van vrije schootsvelden in het kader van de NHW. Wij voegen daar ook graag de lintbebouwing met doorkijk naar het achterland aan toe. Naarmate meer boerderijen een woonbestemming krijgen, neemt de kans toe dat het zicht op het achterland ‘gereserveerd’ wordt voor eigen gebruik met een beroep op de privacy. Van belang is ook dat vrije ruimte tussen boerderijen (vaak ook ingericht als boomgaard) niet wordt gebruikt voor schuren of andere bebouwing.

Advies 8

Bescherm doorzicht of zichtlijnen in vergunningprocedures.

---

¹⁰ <https://www.landschaperfgoedutrecht.nl/media/5478/de-interactieve-landschapswijzer.pdf>

¹¹ Verdichting is overigens ook een term, die wordt gebruikt in het woningbouwbeleid. Brigida heeft, gezien de behoefte aan kleine woningen, begrip voor een zekere mate van verdichting in woonkernen. Landschappelijke verdichting bij lintbebouwing moet echter worden tegengegaan.

Thema's

Wonen en bouwen

Tussen 2018 en 2050 blijft de bevolkingsomvang van de gemeente De Bilt ongeveer gelijk (bevolkingsprognose PBL¹²). Wel groeit het aantal huishoudens met 5%. Er is géén toename van de vergrijzing; het aantal AOW'ers neemt af met 4%. Het aantal volwassenen (20 jaar tot AOW-leeftijd) stijgt licht met 4%. Het aantal kinderen blijft ongeveer gelijk.

De Bilt hoeft dus niet te bouwen voor een grote groei en de directe woningbehoefte wordt geschat op 460 woningen, onder meer door veranderingen in gezinssamenstelling door meer 1 en 2-persoons huishoudens. Mede op basis van regionale afspraken heeft De Bilt ook een verplichting op zich genomen om te bouwen voor het inlopen van woningtekorten (670 woningen volgens het Woononderzoek De Bilt uit 2020¹³).

Gemeente De Bilt. Huishoudensontwikkeling per kern en totaal, 2019 - 2030

	2019	2025	2030	Indicatie woningbehoefte 2019 - 2030	Indicatie woningbehoefte incl. inloop woningtekort 2019 - 2030
De Bilt	4.805	4.875	4.945	+ 140	+ 340
Bilthoven	10.300	10.405	10.515	+ 215	+ 530
Maartensdijk	2.160	2.190	2.220	+ 60	+ 140
Groenekan	800	810	815	+ 15	+ 40
Westbroek	490	495	505	+ 15	+ 40
Hollandsche Rading	710	720	725	+ 15	+ 40
Gemeente	19.265	19.495	19.725	+ 460	+ 1.130

Met het woningtekort is overigens iets bijzonders aan de hand: overal wordt een tekort van enkele honderdduizenden woningen in Nederland gemeld, vooral door betrokkenen in de vastgoedhandel (bouw, banken, makelaars). Volgens deze bronnen loopt de vraag tot 2030 op tot een miljoen woningen. Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) maakt overigens gehakt van deze cijfers¹⁴ en de NRC meldt in een hoofdredactioneel commentaar:

“Het CBS liet (...) weten dat er voor elke 100 woningen 101,5 huishoudens zijn. Dat kan duiden op enige krapte. Maar het cijfer is lager dan het gemiddelde van de afgelopen 20 jaar. Daar spreekt geen uitzonderlijke nood uit.

Vorig jaar al stelde ook De Nederlandsche Bank dat tekorten op de woningmarkt geen bevredigende verklaring zijn (Brigida: voor de enorme prijsstijgingen). Financieringsruimte is veel belangrijker: de vraag hoe veel een koper kan betalen. De lage hypotheekrente, de ‘jubelton’ die ouders aan hun kinderen mogen meegeven, zelfs de tijdelijke afschaffing van de overdrachtsbelasting voor jongeren: alles kruipt onmiddellijk in de woningprijzen, die daarna weer even onbereikbaar zijn.¹⁵”

¹² <https://themasites.pbl.nl/o/regionale-bevolkingsprognose/#h5> :

¹³ [Raadsinformatie De Bilt](#)

¹⁴ <https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/pbl-2021-wonen-na-de-verkiezingen-4613.pdf>

¹⁵ <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/06/03/de-woningmarkt-dreigt-een-wig-te-drijven-in-de-samenleving-a4045905>

Wij concluderen dus dat de bouwopdracht voor de gemeente De Bilt behoorlijk arbitrair is. In het kader van het Biltse project 'Samen werken aan wonen' heeft een redactieteam de opbrengst van de burgerparticipatie samengevat¹⁶. Daarin is tussen de regels door dezelfde sceptis ten aanzien van de voorgestelde woningbehoefte te lezen als hierboven door ons aangegeven. Brigida onderschrijft van harte het advies van het redactieteam. Ten aanzien van de woningbehoefte hebben wij nog wel een aanscherping van het advies van de redactiecommissie (onderstreept in navolgende suggestie).

Advies 9

Specificeer en onderbouw de woningbehoefte (type woningen, omvang, doelgroepen) voor de gehele gemeente en per kern (niet op basis van modellen, maar op basis van concreet bewonersonderzoek).

Ook vanuit onze cultuurhistorische invalshoek onderschrijven wij de conclusies van het redactieteam. Wij zijn buitengewoon gelukkig met de inbreng uit alle kernen in het Noorderpark, die de cultuurhistorische waarde en de uniciteit van hun dorpskern benadrukken.

Wij zijn het eens met de conclusies dat bouwen buiten de rode contour als laatste alternatief aan bod moet komen bij het zoeken naar bouwlocaties. Wij begrijpen ook dat het gevolg kan zijn dat hier en daar **verdichting** van bebouwing het gevolg kan zijn. Vanuit verschillende kernen zijn daarvoor waardevolle suggesties aangedragen. Het idee voor het splitsen van grote boerderijen, villa's en bedrijfsgebouwen in aparte wooneenheden wordt door ons – met uitzondering van bijzondere monumentale panden – dan ook zeker gesteund.

Voor Brigida is essentieel dat dergelijke ingrepen in de historische kernen maximaal geborgd worden met strikte besluitvormingsprocedures en zorgvuldige afweging.

Advies 10

Bescherm cultuurhistorische dorpskernen tegen drastische ingrepen en verklaar de dorpskern van Groenekan en de Dorpsweg in Maartensdijk met voorrang tot beschermd dorpsgezicht. Voor het beschermd dorpsgezicht van Westbroek zou gekeken moeten worden naar mogelijkheden voor uitbreiding van het beschermde gebied.

Brigida wil daarbij wel graag een aanvulling geven ten aanzien van de inrichting van de leefomgeving bij (ver)nieuwbouw. Vaak wordt in de plannen een onderhoudsarme en 'stenige' omgeving gecreëerd, met grote nadruk op parkeerplaatsen bij (liefst vóór) elke woning. De historische dorpskernen in onze gemeente zijn op die manier al veel groen kwijtgeraakt.

Brigida pleit – in navolging van natuurorganisaties en biodiversiteitsgroepen – voor bomen, bosjes en water bij bouwprojecten. Zoals hierboven al gememoreerd, worden kleine landschapselementen zoals bomen en bosjes in onze leefomgeving sowieso al bedreigd.

Advies 11

Ontwerp een 'percentageregeling' (of een vergelijkbaar stimuleringsmechanisme) voor kleine landschapselementen bij de bouw van meerdere woningen of bedrijven. Bij dergelijke projecten zou een vast percentage van de bouwsom besteed moeten worden aan de 'aankleding' van de omgeving. De eerdergenoemde 'Landschapswijzer' kan daarbij een nuttige rol vervullen.

---

¹⁶ https://www.debilt.nl/fileadmin/bestanden/Bouwen_en_wonen/Samen_werken_aan_wonen/Advies_-_wonen_in_een_groene_omgeving_def.pdf

De straten in een dorp zijn er niet om ons zo snel mogelijk in, uit of door het dorp te laten racen. De straat in een dorp is deel van de leefomgeving en dient ingericht om ons samen te laten leven. Verkeer is daar dus langzaam en ondergeschikt aan het samenzijn. We geven voorrang aan voetganger en fiets; de auto is te gast en houdt zich aan een maximumsnelheid van 30 km per uur.

De geplande inrichting van onze straten wordt steeds verder aangetast door de onverzadigbare behoefte aan parkeerplaatsen. Eerste slachtoffer is het bovengenoemd openbaar groen. Het probleem neemt nog jaarlijks in omvang toe door de toename van het aantal auto's per huishouden¹⁷. We zien daarnaast in toenemende mate dat ook vracht- en bestelwagens (bedrijfsauto's) worden gebruikt voor woon-werkverkeer; werkgevers besparen daarmee parkeerplaatsen op hun bedrijfsterrein en de parkeerdruk in bestaande woonwijken neemt toe.

Advies 12

Zorg dat de straatinrichting in de dorpskernen zichtbaar voorrang geeft aan voetganger en fietser. Let daarbij op dat bosjes, bomen en graslandjes afgescheiden zijn van de rijweg (water, hek), zodat ze niet als parkeerplek gebruikt kunnen worden.

Maak een realistische planning van de parkeerbehoefte. Stimuleer en handhaaf parkeerplaatsen op eigen terrein (opritten e.d). Verbied het onttrekken daarvan door veranderen van functie (bebouwen/tuin...).

Beperk het parkeren van vrachtwagens en bestelwagens (bedrijfsauto's) in woonwijken.

---

¹⁷ https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/Parkeerproblemen_in_woongebieden.pdf

Bedrijven

Het Noorderpark is ontgonnen met de doelstelling om er landbouwgrond van te maken. Later is dat (door bodemdaling en turfwinning) overgegaan naar veeteelt. Maar in essentie is het Noorderpark in economisch opzicht altijd agrarisch gebied gebleven.

Er is dan ook maar heel weinig industriële bedrijvigheid: Groenekan had de Eskem sinds 1918 en Maartensdijk had de Industrieweg na 1950 (met onder meer een fabriek van verpakkingsmachines, een drukinktfabriek, een paperclipfabriek, een kartonnagebedrijf en een koekfabriek). Westbroek had van 1975 tot 2019 een metaalsmelterij, maar er is – evenals in Hollandsche Rading - verder geen enkele maakindustrie meer. Opvallend is dat de ondernemers van bovengenoemde bedrijven vrijwel allemaal vaak van buiten de gemeente kwamen omdat zij in Maartensdijk perspectief zagen¹⁸.

De grotere ondernemingen die op dit moment nog wél in het gebied actief zijn komen bijna allemaal voort uit grondgebonden agrarische bedrijven, die zich ontwikkelden tot loonwerkbedrijven, transportondernemingen en weg- en waterbouwbedrijven. Deze bedrijven krijgen terecht veel sympathie in de omgeving, maar niettemin moet gezegd worden dat het materieel, waar ze gebruik van maken, steeds groter, breder en zwaarder lijkt te worden. Naast de verkeersveiligheidsaspecten levert dit ook wel problemen op voor het beheer van kleinere doorgaande wegen in de regio (voor adviezen zie de paragraaf Mobiliteit).

Brigida pleit ervoor om deze natuurlijke ontwikkeling ook in de omgevingsvisie een plaats te geven. Ook historische misfits met industriële bedrijven, zoals de metaalsmelterij in Westbroek, zouden voorkomen moeten worden. Kleinschalige, lokale maakbedrijven leveren uiteraard ook hun bijdrage aan het voorzieningenniveau in het Noorderpark, maar bij bovenregionale groeiambities is uitplaatsing gewenst. Gemeentelijke bedrijventerreinen bieden daarvoor niet altijd een oplossing, zoals blijkt uit ervaringen met Larenstein. Voor dat bedrijventerrein zijn – met actieve inbreng van bewoners van Groenekan – afspraken gemaakt over behoud van de historische laanstructuur, in de wetenschap dat daarmee de groeiambities van bedrijven worden beperkt. Toch heeft de gemeente nog in 2020 actief meegewerkt aan de uitbreidingsplannen van een vleesverwerker.

Advies 13

Beperk in de omgevingsvisie de aard en omvang van nieuwe bedrijfsvestigingen in de maakindustrie, transport en logistiek. Ondersteun lokale ondernemingen, maar stel bindende grenzen aan bovenlokale groeiambities en ruimtebeslag. Geef daarentegen maximale ondersteuning bij de landschappelijke inpassing in de vorm van houtwallen en andere kleine landschapselementen met uitsluitend inheemse soorten.

Ook bestaande bedrijven dragen soms bij aan de eerdergenoemde ‘verrommeling’. Aan de oostzijde van de Kon. Wilhelminaweg heeft de verrommeling al een gezicht gekregen in het bedrijventerrein bij Groenekan, het aanhangwagen- en dieplader-bedrijf bij de oprit van de A27 en het bedrijventerrein in Maartensdijk. Ook achter voormalige boerderijen ontstaan regelmatig min of meer georganiseerde bedrijventerrentjes, die ernstig afbreuk doen aan het landschap.

Advies 14

Zorg voor handhaving bij de inpassing van bedrijven. ‘Spontane’ of ongecontroleerde groei moet worden tegengegaan. Nieuwe initiatieven moeten duidelijke voorschriften krijgen m.b.t. inpassing in het landschap en behoud of versterking van ongestoorde zichtlijnen.

---

¹⁸ <https://onlinemuseumdebilt.nl/industrieel-erfgoed-maartensdijk/> ú

Nederland telt 100 miljoen kippen, 12 miljoen varkens, 4 miljoen koeien en nog enkele honderdduizenden schapen en geiten. Het grootste deel van de agrarische productie gaat naar het buitenland. Nederland is de tweede landbouwexporteur ter wereld.

Eind jaren negentig waren dierziektes als de vogelgriep en de varkenspest aanleiding om de veesector aan te pakken. Wat later werden dierenwelzijnsregels aangegrepen om de grootschaligheid van de landbouw te beteugelen. En de laatste jaren zijn klimaat en milieu de argumenten om de boeren tot matiging te dwingen¹⁹.

In het rapport 'Naar een uitweg uit de stikstofcrisis'²⁰ probeert het Planbureau voor de leefomgeving (PBL) een uitweg te vinden voor de letterlijk verstikkende discussies tussen de agrarische sector en de klimaatbeweging. Duidelijk is wel dat er in de nabijheid van Natura2000-gebieden weinig ruimte blijft voor traditionele landbouw. Het Noorderpark heeft voor een groot deel van een Natura2000-bestemming. Daarnaast zijn er gebieden aangewezen als onderdeel van het NatuurNetwerk Nederland (NNN; de voormalige ecologische hoofdstructuur) en andere delen weer als Ganzenrustgebied.

Nu al is te zien dat de landbouwtransitie naar een duurzamere landbouw onontkoombaar is. Zo zien we een biologische boerderij op de Korssesteeg en toenemend klimaatbewustzijn bij andere boeren in het Noorderparkgebied. Ook de toename van boerderijen met een tweede inkomstenbron is in ons gebied zichtbaar, getuige de opkomst van zorgboerderijen, leerbedrijven, B&B-locaties en kampeerboerderijen. Bij een recente bewonersbijeenkomst in Westbroek (8 juli j.l.) werd duidelijk dat de inwoners van Westbroek het agrarisch karakter van hun dorp graag willen behouden. Brigida steunt die wens met als kanttekening dat in de omgevingsvisie de negatieve aspecten van die ontwikkeling, zoals toenemende grootschaligheid en de eerdergenoemde bouw van industrieel ogende loodsen ('stallen') zonder agrarische functie, actief bestreden moeten worden.

Advies 15

Stimuleer levensvatbare agrarische bedrijven bij de ombouw naar een circulaire bedrijfsvoering. Geef ruimte aan initiatieven die een toevoeging zijn aan het basisvoorzieningsniveau van de kleine kernen (verkoop van groente, zuivel, vlees en streekproducten, bijvoorbeeld) en bied kansen aan kleinschalige en milieuvriendelijke recreatie. Besteed in alle gevallen de hoogste zorg aan de landschappelijke inpassing en maak daarbij actief gebruik van de 'Landschapswijzer' van Landschap Erfgoed Utrecht.

Bestrijd ongewenste schaalvergroting en de bouw van industrieel ogende loodsen ('stallen') zonder agrarische functie.

---

¹⁹ <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/07/10/landbouw-moet-deels-plaatsmaken-voor-wonen-en-leven-in-drukbezet-nederland-a4050543>

²⁰ <https://www.pbl.nl/publicaties/naar-een-uitweg-uit-de-stikstofcrisis>

Mobiliteit

De dorpskernen in het Noorderpark liggen centraal in Nederland en elk dorp heeft doorgaande wegen. Ook die wegen zijn deel van onze cultuurhistorie, omdat ze sterk samenhangen met de ontginningsgeschiedenis van het gebied.

Brigida wil benadrukken dat die wegen er niet zijn om ons zo snel mogelijk in, uit of door het dorp te laten racen. Daarvoor is er een provinciaal en landelijk wegennet. Dorpswegen zijn van oorsprong bestemmingswegen met lintbebouwing en ze hoeven daarom niet per se voor alle verkeer (met inbegrip van zwaar goederentransport of luidruchtig motorverkeer) te worden ingericht.

Een goed voorbeeld is Westbroek, dat prima bereikbaar is via de Huydecoperweg. Daar kan redelijk zwaar verkeer over. Waarom rijden er dan over de Achterwetering grote vrachtwagens met oplegger, die de bomen beschadigen en voor gevaar en oponthoud zorgen? Als de Achterwetering wordt ingericht voor langzaam en licht verkeer, kunnen fietsers veiliger rijden en kunnen personenauto's en licht vrachtverkeer met max 30 km alle bestemmingen bereiken. De agrarische bedrijven aan de Korssesteeg blijven via de Huydecoperweg bereikbaar voor zwaar verkeer, zoals melkwagens.

Advies 16

Maak een verkeersplan waarbij alleen de noodzakelijke wegen worden ingericht voor zwaar transport. Beperk doorgaand verkeer en handhaaf door de weginrichting ook in lintbebouwing de 30 km als maximumsnelheid.

Zijn bomen langs de weg gevaarlijk of rijden we te hard? Ook bij de weginrichting van cultuurhistorisch belangrijke wegen in het Noorderpark geldt kennelijk 'het recht van de snelste'²¹. Bomen zijn daarvan heel vaak het slachtoffer. Langs de Kerkdijk in Westbroek zijn bomen inmiddels grotendeels verdwenen; langs de Welfferweg en de Achterwetering zijn bijna alle bomen beschadigd door (vracht) verkeer.

Advies 17

Geef cultuurhistorisch waardevolle wegen met lintbebouwing en doorzicht een status als cultuurhistorisch monument.

Bescherm monumentale bomen naast de wegen tegen beschadiging en zorg voor herplant van bomen waar ze verdwenen zijn.

---

²¹ <https://decorrespondent.nl/hetrechtvandesnelste>

Energietransitie

Stichting Brigida heeft kennisgenomen van het besluit van de gemeenteraad op 1 juni j.l. om het RES-bod van De Bilt conform het voorstel vast te stellen. Dat bod impliceert de opwekking van 30 GWh door zonne-energie (allereerst op grote daken en daarnaast op land). De gemeente besluit niet meer dan 27,6 hectare zonnevelden toe te staan waarmee voorzien kan worden in 25,4 GWh duurzame elektriciteit. Op daken wordt 5 hectare voorzien, waarmee 4,6 GWh duurzame elektriciteit opgewekt kan worden²².”

Brigida wijst erop dat de gemeente met dit bod toezegt om 1/3^e van de gemeentelijke energiebehoefte vóór 2030 duurzaam op te wekken. Het bod meldt verder: “In 2040 en 2050 kan dan eveneens 1/3 deel worden gerealiseerd.”

Deze toezegging gaat Brigida veel te ver. We kunnen ons voorstellen dat gemeentebestuur en raad de urgentie voelen om nú stappen te zetten in de energietransitie. We willen daar best begrip voor opbrengen. Maar, zoals eerder opgemerkt, er kan in 25 tot 30 jaar heel veel gebeuren. Maatschappelijk en economisch ziet de wereld er in 2040 of in 2050 heel anders uit. De techniek ontwikkelt zich met een snelheid, die we ons nauwelijks kunnen voorstellen. Waterstofgas is in opkomst en de opvattingen over kernenergie staan zelfs in de gemeenteraad ter discussie.

Bovenal stoort ons echter dat het bod is ingegeven vanuit de visie dat elke, stad en elk dorp een gelijk deel van de energietransitie voor zijn/haar rekening neemt. Ondertussen zien we dat een relatief lege polder als de Wieringermeer een massief windmolenpark aanlegt, waarvan de CO₂-neutrale energie niet ten goede komt aan de Nederlandse bevolking, maar aan Microsoft. Over Google in de Eemshaven en een nog onbekende Amerikaanse datagigant in Zeewolde kan hetzelfde worden gezegd.

Advies 18

Neem geen voorschot op verplichtingen in 2040 en 2050, maar organiseer iedere tien jaar een participatietraject, waarbij naast het draagvlak ook technische, economische en maatschappelijke ontwikkelingen kunnen worden meegenomen én waarbij het principe van gelijke verdeling ter discussie kan worden gesteld.

Voor de periode tot 2030 wil Brigida het volgende opmerken ten aanzien van de inpassing van zonne-energie in Het Noorderpark.

Op grond van het rapport Energielandschappen van de U16²³ komt het bod van De Bilt overeen met een aantal kleinschalige zonneparken. Kleinschalige zonnevelden (tot 10 hectare) kunnen volgens het rapport op agrarische bedrijven en aan de achterkanten van bebouwingslinten op of direct tegen het erf aan worden geplaatst. Van belang is dat rekening wordt gehouden met de “landschappelijke geleiding door bij de inpassing van de zonnevelden vast te houden aan het kavelpatroon en tussenruimtes te creëren door het bestaande slotenpatroon binnen zonnevelden zo veel mogelijk te behouden.” Kleinschalige zonnevelden kunnen bij agrarische bedrijven gecombineerd worden met zon op daken. Zodoende kan energie de businesscase van boeren rond maken.

Advies 19

Neem in de omgevingsvisie op dat alleen kleinschalige zonneparken zijn toegestaan en dat deze zonneparken in ieder geval niet worden opgetrokken op zichtlocaties waar de cultuurhistorie van ons landschap nog zichtbaar is (e.g. zoals bij het plan voor de Kon. Wilhelminaweg).

---

²² <https://debilt.raadsinformatie.nl/document/10069898/1/Bod-RegionaleEnergieStrategie>

²³ <https://www.energieregiontrecht.nl/publicaties/default.aspx#folder=1819887>

Brigida kan zich vinden in de meeste suggesties in het rapport van de U16, met de aanscherping dat zonneparken geen architectonische functie (kunnen) hebben. We stellen daarom voor om als leidend principe te nemen dat ze zoveel mogelijk 'onzichtbaar' gemaakt worden. Dat betekent dat ze buiten zichtlijnen blijven en zoveel mogelijk worden 'ingepakt' in natuurlijke landschapselementen.

Het rapport Energielandschappen noemt in dat verband onder meer brede sloten met rietkragen (tot 1,50 meter) waar wel overheen kan worden gekeken. Verder wordt daarin voorgesteld dat een combinatie van waterberging en natuurontwikkeling wenselijk is, zowel binnen het zonnepark als in de randen van een zonnepark.

Advies 20

Lever maximale inspanning bij de inpassing van de zonnevelden, door nadrukkelijk rekening te houden met landschappelijke beplanting en kleine landschapselementen, passend bij de omgeving. De eerdergenoemde 'Landschapswijzer' kan daarbij een nuttige rol vervullen.

Brigida is positief over de inzet van de meeste fracties in de gemeenteraad om prioriteit te geven aan 'zon op het dak' en consequent gebruik van 'de zonneladder'. Wij verwachten dat dit tot gevolg heeft dat de gemeente zich tot het uiterste inspant om meer dan de afgesproken 5 hectare 'zon op het dak' te realiseren (motie Hagedoorn). Indien deze inspanning succesvol blijkt te zijn, verwachten wij dat dat leidt tot een aanzienlijke reductie van de behoefte aan zonneparken.

Advies 21

Geef absolute prioriteit aan 'zon op het dak' en gebruik daarbij maximaal de mogelijkheden om bedrijven daartoe te verplichten. Ondersteun ondernemers waar nodig met startsubsidies als bouwkundige aanpassingen – bijvoorbeeld voor de versterking van daken - nodig zijn.

Last but not least is Brigida van mening dat de cultuurhistorische waarde van het Noorderpark onverenigbaar is met het bouwen van 240 meter hoge windturbines. Het is in onze regio sowieso een goed historisch gebruik om nimmer de hoogte van de dom te overtreffen.

Ons bereiken bovendien geluiden dat agrarische bedrijven behoefte zouden hebben aan kleine windmolens. Er bestaan windturbines voor bedrijven met een maximumhoogte van 15-30 meter (afhankelijk van de locatie).

Brigida heeft over de inzet van kleine windmolens nog geen standpunt. Veel zal afhangen van de inpassing in de landschapsstructuur. Brigida is van mening dat vooral oppervlakte innemende structuren (zoals zonneparken) verrommeling in de hand werken, maar een ongeleide bouw van kleine turbines, leidt natuurlijk evenzeer tot verstoring van het landschap.

Nader onderzoek zou wellicht kunnen leiden tot een set van voorwaarden, die kunnen worden opgenomen in de omgevingsvisie naar analogie met de U16- suggesties over kleinschalige zonneparken en de 'zon op het dak'-strategie.

Advies 22

Neem - als het onderzoek naar windmolens wordt voortgezet - in de omgevingsvisie een absolute maximumhoogte op voor industriële windturbines. Onderzoek gelijktijdig de behoefte aan bedrijfswindmolens.

Korte samenvatting van de adviezen²⁴

Omgevingsvisie Cultureel en Landschappelijk Erfgoed Noorderpark

Leg in bindende gemeentelijke regelgeving de basis voor burgerparticipatie vast, zodat besluiten over onze leefomgeving altijd tijdig en open genomen kunnen worden. **(1)**

Gebruik de omgevingsvisie als basis voor het daadwerkelijk beschermen van ons cultureel en landschappelijk erfgoed. De Erfgoedtoets, de Cultuurhistorische Waardenkaart en de Landschapswijzer zijn daarbij goede instrumenten. Vul dit instrumentarium aan met een stimuleringsregeling voor kleine landschapselementen en een juridisch kader voor handhaving. **(2, 3, 4, 6, 11, 14)**

Bestemmingswijzigingen zijn in principe blijvend; (tijdelijke) constructies als een noodwoning of zonnepark moeten juridische beter begrensd worden. Vergunningen zijn niet inwisselbaar. Hanteer een restrictief beleid bij de afgifte van vergunningen voor schuren, loodsen en (mega)stallen. Bescherm doorzicht of zichtlijnen. **(5, 7, 8)**

Specificeer en onderbouw woningbehoefte per kern op basis van bewonersonderzoek. **(9)**

Geef de historische dorpskernen Groenekan, (Dorpsweg) Maartensdijk en Westbroek status van beschermd dorpsgezicht en geef cultuurhistorische wegen, doorzichten en belangrijke solitaire en laanbomen een status als monument. Bescherm, behoud en herstel die structuren voor de toekomst. Bescherm natuur en openbaar groen in de dorpskernen tegen parkeren. Geef de voetganger en fietser zichtbaar voorrang in de kernen op straat. **(10, 12, 17)**

Beperk doorgaand verkeer en handhaaf door de weginrichting ook in lintbebouwing de 30 km als maximumsnelheid. Zwaar transport heeft een 'eigen' route. **(16)**

Beperk de aard en omvang van nieuwe bedrijven in de industrie, transport en logistiek. Ondersteun lokale ondernemingen, maar stel bindende grenzen aan de groeiambitie. Stimuleer levensvatbare agrarische bedrijven bij de ombouw naar een circulaire bedrijfsvoering. Geef ruimte aan aanvullende initiatieven, zoals de verkoop van eigen producten en milieuvriendelijke recreatie. **(13, 14, 15)**

Bevorder in alle gevallen aanleg, herstel en beheer van (kleine) landschapselementen. Geef - vooral bij de inpassing en uitbreiding van bedrijven en bijv. zonneweiden - duidelijke voorschriften over de inpassing in het landschap en het behoud van de zichtlijnen en belangrijke structuren. Gebruik de Landschapswijzer van Landschap Erfgoed Utrecht als leidraad. **(6, 11, 13, 15, 20)**

Neem bij de energietransitie geen voorschot op verplichtingen in de toekomst, maar organiseer het burgerparticipatietraject iedere 10 jaar. **(18)**

Beperk de ambitie voor energieopwekking tot kleinschalige installaties. Geef daarbij absolute prioriteit aan 'zon op het dak'. Gebruik daarbij maximaal de mogelijkheden om bedrijven daartoe te verplichten, maar ondersteun ondernemers waar nodig met startsubsidies. **(19, 21, 22)**

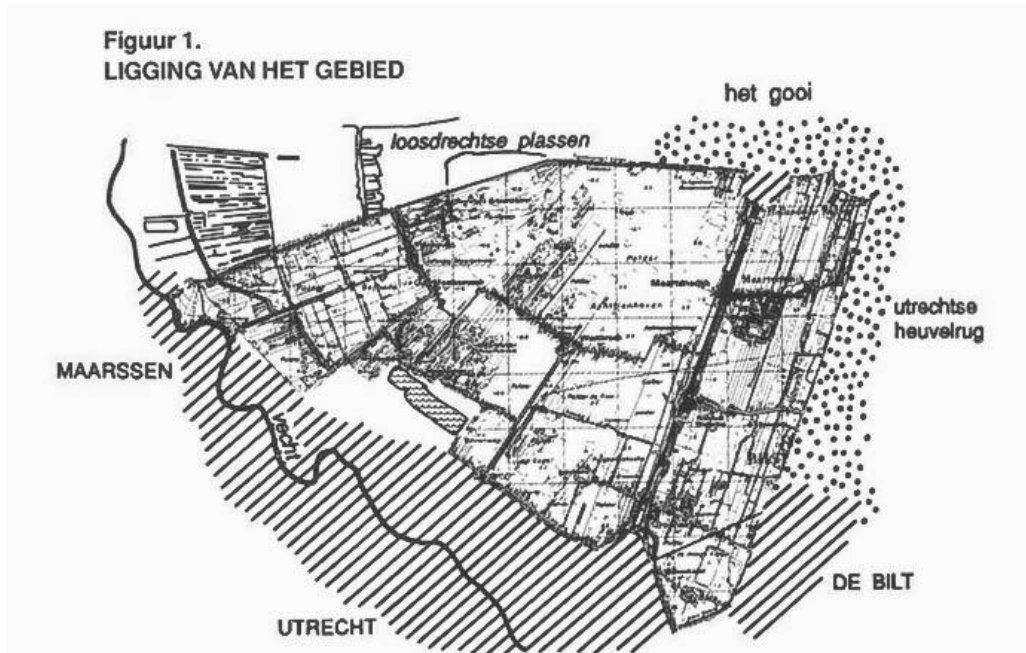
---

²⁴ In de samenvatting gaat context en volledigheid verloren. De volledige tekst van de adviezen geldt. De cijfers verwijzen naar de volledige adviezen.

Bijlage 1

Het Noorderpark

Brigida richt zich met name op het landschappelijk en cultureel erfgoed in het gebied dat wordt aangeduid als 'Het Noorderpark'²⁵.

Het Noorderpark heeft een oppervlakte van circa 5.900 ha en omvat nagenoeg het gehele grondgebied van de voormalige gemeente Maartensdijk (thans De Bilt), een groot deel van de voormalige gemeente Maarsseveen (thans Stichtse Vecht), een klein deel van de gemeente Utrecht en zeer kleine delen van de voormalige gemeente Breukelen (thans Stichtse Vecht) en De Bilt²⁶.

Het Noorderpark ligt op de overgang van de Utrechtse Heuvelrug en het Gooi naar de rivier de Vecht. Aan de zuidkant ligt de stadsrand van Utrecht en Maarsseveen en de Maarsseveense Plas, aan de noordrand liggen de Loosdrechtse Plassen.

Het Noorderpark is in geomorfologisch opzicht een zeer gevarieerd gebied. De hoogteligging varieert van circa 3,0 m +N.A.P. in het oosten tot circa 3,3 m -N.A.P. in de Bethunepolder. Het Noorderpark grenst in het noordoosten aan de stuwwallen van de Utrechtse Heuvelrug en het Gooi.

Langs de oostrand komen fluvioglaciale afzettingen voor, bestaande uit grote puinwaaiers. Ze bestaan uit matig grof tot zeer grof grindhoudend zand. Naarmate de afstand tot de stuwwallen groter is bestaan deze puinwaaiers uit fijner materiaal. Over deze afzettingen ligt dekzand. Over het dekzand heeft in het verleden een veenpakket gelegen met een in de richting van de Vecht toenemende dikte. Sinds de ontginning van het gebied is het veen steeds dieper ontwaterd waardoor de dikte van het veenpakket sterk afgenomen is. In het oosten is het veen grotendeels verdwenen, de dekzandruggen duiken als het ware in zuidoostelijke richting onder het veen weg. Door bemesting vanuit de potstal, vergraving en verwerking van de minerale grond is

²⁵ Afbeeldingen afkomstig uit het Plan Herinrichting Noorderpark 1995; zie <https://web.archive.org/web/20071213200903/http://noorderpark.org/>

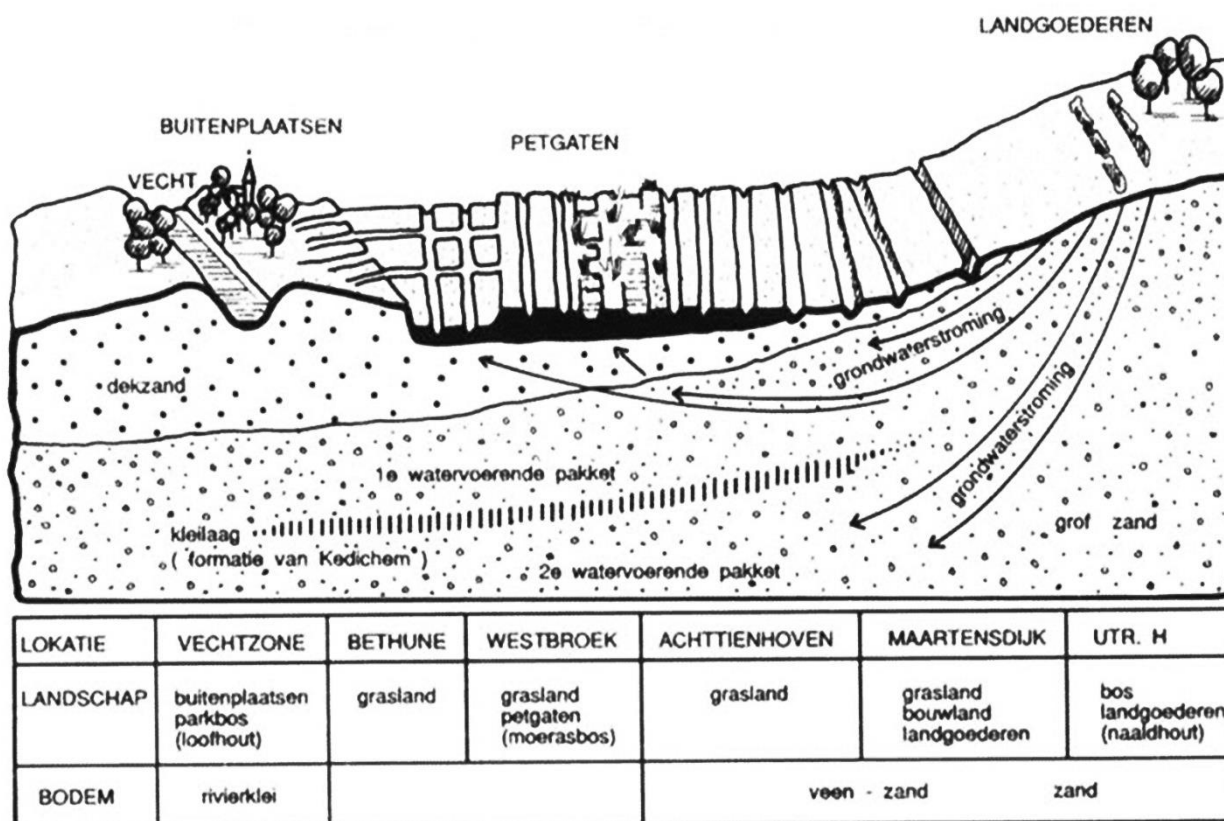
²⁶ Landschappelijk en cultuurhistorisch vormt dit gebied een eenheid, die ook als zodanig is erkend in het landinrichtingsproject van de jaren 90. Nadien wordt de term ook wel gebruikt voor delen van dit gebied, zoals het recreatiegebied Noorderpark Ruigenhoek. Brigida gebruikt de term echter consequent in de oorspronkelijk betekenis, zoals hierboven en in de bijlage wordt beschreven.

op veel plaatsen een "toemaakdek" aanwezig. Vaak ligt op de overgang van de veenlaag of moerige laag naar de zandondergrond een laag meerbodem materiaal (humusrijk en lemig zand). De huidige dikte van het veen neemt in westelijke richting toe tot meer dan 1,20 m in het westelijk deel van de Bethunepolder en in een strook tussen de Vecht en deze polder. In de overige veengebieden begint de minerale ondergrond tussen 0,40 en 1,20 m beneden maaiveld.

In het westen is het veen over grote oppervlakten afgegraven voor turfwinning waardoor de zogenaamde "zoddengebieden" ontstaan zijn. Hier komen alle stadia van verlanding voor van open water tot moerasbos met belangrijke natuurwaarden.

Door de bijzondere chemische samenstelling van het kwelwater zijn plaatselijk, met name in de zoddengebieden, uit natuurwetenschappelijk oogpunt zeer waardevolle vegetaties ontstaan, waarbij in het bijzonder de van kwelwater afhankelijke trilvenen genoemd dienen te worden.

Figuur 2.
GEOMORFOLOGISCHE EN HYDROLOGISCHE OPBOUW

Geschiedenis

Het gebied tussen Utrecht en het Gooi is een groen en open cultuurlandschap.

Groen omdat de verhouding tussen bebouwd en onbebouwd nog altijd extreem gunstig is, omdat er een grote oppervlakte met exceptionele natuurwaarden (Natura 2000) is, omdat de agrarische functie nog redelijk kleinschalig is en omdat de milieufactoren gunstig zijn.

Cultuurlandschap omdat het landschap in duizend jaar meter voor meter door mensenhanden gecreëerd is. Landschappelijk zijn er relictten, die herinneren aan de ijstijden en de geologische vorming van dit gebied, waarin met name de Westbroekse Zodden niet voor niets zijn aangewezen als aardkundig monument²⁷. Historisch is er een sterke link met de Middeleeuwen en de kerstening van de Lage Landen. Veel van de onontgonnen wildernissen ten noorden van de Vecht kwamen in handen van kerken en abdijen. Daar begint ook de geschiedenis van de ontginning van de woeste hoogveengebieden in de vorm van een uniek slagenlandschap²⁸.

Tijdens en na de ontginning viel het gebied meerdere keren ten prooi aan de Hoekse en Kabeljauwse twisten, met de Slag bij Westbroek in 1481 als dramatisch dieptepunt²⁹.

Niet veel later begon in deze contreien ook de turfwinning, die aanzienlijk heeft bijgedragen aan onze welvaart in de Gouden Eeuw³⁰. De geschiedenis van de turfwinning was het begin van onze waterhuishoudkundige expertise, maar ook een monument van armoede, uitbuiting en onderdrukking³¹. Tegelijkertijd ontwikkelde zich 'op het zand' aan de oostrand van het Noorderpark De Stichtse Lustwarande, waar exorbitante rijkdom werd geëtaled³². In Maartensdijk zijn nog een aantal buitenplaatsen (waaronder Eyckenstein en Rustenhoven) die aan deze periode herinneren³³. Maar ook in de arme ontginningsdorpen, zoals Westbroek, vinden we nog reminiscenties aan deze welvaart. Al was het maar omdat veel boerderijen eigendom waren van extreem welgestelden langs de Vecht, zoals de bewoners van Buitenplaats Rosendaal³⁴ en Slot Zuylen³⁵.

We maken een grote sprong naar de verbinding van het Noorderpark met onze krijgsgeschiedenis. De vorming van de Hollandse Waterlinies na het rampjaar 1672³⁶ - en in het bijzonder de Nieuwe Hollandse Waterlinie - heeft indrukwekkende waterhuishoudkundige werken en fortificaties in het landschap achtergelaten³⁷. In het Noorderparkgebied liggen de volgende forten en werken van de Nieuwe Hollandse Waterlinie:

- Fort bij Tienhoven
- Werk bij Maarsseveen
- Fort aan de Klop
- Fort de Gagel
- Fort op de Ruigenhoekse Dijk
- Fort Blauwkapel
- Fort op de Voordorpsedijk.

²⁷ <https://www.geopark-heuvelrug.nl/wp-content/uploads/Ken-je-Ondergrond-DBSV.pdf>

²⁸ <https://www.anvnoorderpark.nl/over-het-park/>

²⁹ <https://www.canonvannederland.nl/nl/utrecht/regio-noordwest/maartensdijk/slag>

³⁰ <https://www.canonvannederland.nl/nl/utrecht/onderwijsanon/turf>

³¹ <https://vakbondshistorie.nl/dossiers/energie/>

³² <https://www.oud-utrecht.nl/wat-doen-wij/publicaties/inspirerend-oud-utrecht/664-deftige-buitenplaatsen-op-de-utrechtse-heuvelrug-de-stichtse-lustwarande>

³³ Zie onder meer artikelen in St Maarten, het tijdschrift van de Historische Vereniging Maartensdijk. www.stmaarten.nl

³⁴ <https://www.buitenplaatsennederland.nl/utrecht-roosendaal.html>

³⁵ <https://www.slotzuylen.nl/>

³⁶ Waarin wederom Westbroek ernstig werd getroffen; info Anne Doedens.

³⁷ <https://www.historischeverenigingmaartensdijk.nl/historie-van-maartensdijk/verhalen-van-maartensdijk/de-dossiers-van-maartensdijk/maartensdijk-en-de-nieuwe-hollandse-waterlinie>

De NHW is in juli 2021 opgenomen in de Werelderfgoedlijst van Unesco³⁸.

De UNESCO-status van de Nieuwe Hollandse Waterlinie is een soort Michelinster voor het erfgoed. Het is goed voor het behoud en ontwikkeling van dit rijksmonument. In de afgelopen jaren zijn veel forten en vestingen gerenoveerd en ze hebben nieuwe functies gekregen. Het toekennen van de UNESCO Werelderfgoed status is een kroon op het werk van velen. Meer dan 60 organisaties hebben de UNESCO-nominatie van de Nieuwe Hollandse Waterlinie gesteund. Al die organisaties vinden het belangrijk dat de Nieuwe Hollandse Waterlinie wordt beschermd en behouden voor de volgende generaties. Ze willen daar zelf aan bijdragen en ook dat iedereen kan genieten van het mooie landschap, de prachtige bouwwerken en de bijzondere activiteiten.

Natuurwaarden

Naast de aardkundige en cultuurhistorische waarden heeft het Noorderpark ook enorme natuurwaarden. Binnen het Noorderpark zijn twee landschapstypen te onderscheiden: cultuurlandschap en laagveenlandschap³⁹. Het gebied wordt aan de oostkant begrensd door het droog zandlandschap van de Goois-Utrechtse Heuvelrug. Aan de westzijde loopt het uit in laagveenlandschap van het groene hart en aan de zuidzijde in het rivierenlandschap.

In dit landschap komen in het Noorderpark de volgende natuurtypen voor: stilstaande wateren (zoetwaterplas), moerassen (veenmoeras, gemaaid rietland), voedselarme venen (veenmosrietland, trilveen), vochtige schraalgraslanden (nat schraalland, vochtig hooiland), vochtige bossen (veenbos, moerasbos), cultuurhistorische bossen (vochtig hakhout, eendenkooi).

Het voert te ver – en het gaat onze competentie te boven - om hier uitgebreid in te gaan op de vegetaties, die bij de verschillende natuurtypen horen, maar iconisch zijn natuurlijk de trilvenen met verschillende soorten zegge, waterdriehblad, moeraskartelblad, holpijp, verschillende orchissen, zonnedauw en talrijke mos soorten⁴⁰.

Daarnaast – een willekeurige greep - de moerasbossen met elzen en essen, die doorgroeid zijn met hop, bitterzoet en haagwinde. In de ondergroei zegges, moerasvaren, gele lis en braam. Aan de waterkant naast riet en lisdodde ook valeriaan, slangenwortel, waterscheerling en vele andere soorten. En in het water natuurlijk de zichtbare waterlelie, gele plomp en krabbenscheer, naast de veel minder zichtbare kranswieren en fonteinkruiden⁴¹.

Onmisbaar onderdeel van de natuurwaarden in een cultuurlandschap zijn de door menselijk handelen aangebrachte, groene of houtige landschapselementen⁴². De landschapswijzer noemt lijnvormige elementen (houtwallen, bomenrijen, lanen, hagen, natuurvriendelijke oevers), puntvormige elementen (poelen, solitaire bomen, boomgroepen) en vlakvormige elementen (grienden, geriefhoutbosjes, pestbosjes, hoogstamboomgaarden, rietlandjes). De waarde van deze elementen reikt verder dan de cultuurhistorische betekenis. Het enorme belang voor de biodiversiteit als zelfstandig ecosysteem of als onderdeel van de 'groenblauwe dooradering' kan moeilijk overschat worden. Daarnaast vertegenwoordigen ze een economische waarde als grondverbetering, beschutting en voedselbron voor vee en mensen. Veelgebruikte soorten zijn onder meer berk, beuk, egelantier, els, es, gelderse roos, haagbeuk, hazelaar, hondsreus, meidoorn, kornoelje, kardinaalsmuts, liguster, lijsterbes, sleedoorn, vlier, wilde appel/kers/mispel/peer, wilg (6-10 soorten).

³⁸ <https://nieuwehollandsewaterlinie.nl/unesco/>

³⁹ Het Kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit (OBN) ontwikkelt en verspreidt kennis met als doel het structureel herstel en beheer van natuurkwaliteit. Het is een onafhankelijk en innovatief platform waarin mensen uit beheer, beleid en wetenschap samenwerken.; zie <https://www.natuurkennis.nl/>

⁴⁰ <https://www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/index-natuur-en-landschap/natuurtypen/n06-voedselarme-venen-en-vochtige-heiden/n06-02-trilveen/>

⁴¹ Geïnspireerd door Wilde planten deel 2, plassen en laagveenmoerassen; prof dr V. Westhof e.a. met illustraties van R. Westra.

⁴² <https://www.landschaperfgoedutrecht.nl/media/5478/de-interactieve-landschapswijzer.pdf>

Al deze soorten accepteren menselijk ingrijpen middels afzetten, knotten en/of snoei. En al deze soorten hebben hun eigen waarde als voedselbron voor de mens (gelei, thee, jam, noten, enz.), als voedsel voor vogels (bessen, vruchten), als gebruikshout (grondstabilisatie met wilgentenen, gereedschapsstelen uit essentakken), als waardplant (voor vlinders en insecten) en als erf- en perceelscheiding.

Om een indruk te geven van de biodiversiteitswaarde voor de fauna, nemen we alle waarnemingen op waarneming.nl in een periode van 10 dagen (einddatum 22-07-2021). We zetten een stip in Westbroek en trekken een cirkel met een straal van 5 km er omheen⁴³.

We tellen dan 104 soorten vogels (van aalscholver tot zwartkop) die meer dan 1 keer zijn waargenomen. In alfabetische volgorde een willekeurige greep: bosruiter, havik, ijsvogel, kerkuil, kwartelkoning, purperreiger, slechtvalk, roerdomp, wespendif, zwarte stern).

Deze waarnemingen zijn uiteraard seizoen afhankelijk en niet gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek. Maar juist het feit dat goedwillende amateurs de moeite hebben genomen om deze waarnemingen te registreren versterkt het beeld van een gebied met een grote vogelrijkdom.

Dezelfde exercitie voor zoogdieren geeft slechts 8 soorten, waaronder egel, haas, huismuis, huisspitsmuis, ree en 3 soorten vleermuizen. Opvallend is de afwezigheid van bekende soorten die bijna dagelijks letterlijk hun sporen nalaten, zoals das, (veld/bos/woel) muis, marterachtigen, vos, muskusrat e.d.

Belangrijke verklaring is dat zoogdierregistratie veel minder populair is dan 'vogelen' of vlinders determineren.

De dagvlinders leveren in deze periode 23 waarnemingen op van algemene soorten (zoals zandoogje, witjes, dagpauwoog, atalanta, kleine vos en distelvlinders), maar ook zeldzamere soorten (zoals icarusblauwtje, eikenpage en kleine vuurvlinder). Overigens geldt hier de seizoensinvloed natuurlijk zeer duidelijk.

De nachtvlinders leveren 66 waarnemingen op, waaronder vier zeldzame soorten: de teunisbloempijlstaart, satijnvleugelsikkelmot, kompassla-uil en helmkruidvlinder. Het gaat hier om 1-6 waarnemingen per soort; dat betekent dat de waarnemingen zijn gedaan door een kleine groep – maar waarschijnlijk goed getrainde – amateurs.

Dat laatste geldt ook voor de waarneming van 23 soorten libellen en 28 soorten bijen, wespen en mieren.

Er worden 6 soorten amfibieën geregistreerd: groene en bruine kikker, meerkikker, rugstreeppad, hazelworm en ringslang.

We benadrukken nogmaals dat dit slechts een indicatie is van de natuurwaarden in vogelvlucht. Voor meer informatie verwijzen we graag naar de verschillende verenigingen, zoals KNNV, Sovon en Vlinderstichting. Een systematische en gevalideerde verzameling van waarnemingen is te vinden in de Nationale databank Flora en Fauna (NDFF)⁴⁴.

---

⁴³ [https://waarneming.nl/fieldwork/observations/explore/?end_date=2021-07-23&point=POINT\(5.1252937%2052.150555\)&distance=5#search=&species_group=0&rarity=0](https://waarneming.nl/fieldwork/observations/explore/?end_date=2021-07-23&point=POINT(5.1252937%2052.150555)&distance=5#search=&species_group=0&rarity=0)

⁴⁴ <https://www.ndff.nl/>

Bijlage 2

Waardering cultureel erfgoed en cultuurlandschap

“Sommige dingen zijn onbetaalbaar ...”

Economen zullen best in staat zijn om de waarde van ons landschap, onze geschiedenis en onze natuurlijke omgeving in geld of bitcoins uit te drukken. Maar het gaat natuurlijk om meer.

Het gaat om sociale waarden, morele waarden, schoonheid, welzijn, gezondheid en daarnaast – vaak tegelijkertijd - ook om economische waarden, zoals welvaart en comfort. Hier volgt een kleine poging om de waarde van cultureel erfgoed op 1 A4 te vangen⁴⁵.

Cultuurhistorisch

Ons landschap en ons erfgoed vertelt het verhaal van onze geschiedenis:

- de schoonheid van landschapsarchitectuur en cultuurlandschap (‘levende kunstwerken’)
- de lessen van religie, defensie, politiek, economie, sociale verhoudingen en maatschappelijke ontwikkelingen
- de sporen van onze voorouders.

Architectuurhistorisch en tuincultuur

Ons landschap en ons erfgoed vertelt het verhaal van bouwen, wonen en menselijke creativiteit:

- de ontwikkeling van ontwerpen, bouwstijlen, kunststromingen
- de waarde van fysieke monumenten, zoals parken, tuinen, huizen, kerken, industriële monumenten, agrarisch erfgoed
- de onmisbaarheid van ‘natuurmonumenten’, zoals bomen, houtwallen, bossen en bosjes (alle kleine landschapselementen)
- de beleving van seizoenen, sfeer, schoonheid.

Natuurhistorisch

Ons landschap en ons erfgoed vertelt het verhaal van onze natuurlijke omgeving:

- de schatkamer van de biodiversiteit (genetisch erfgoed)
- de wisselwerking tussen biologische processen en de abiotische omgeving (ecologie)
- de onmisbaarheid van natuurlijke processen voor schoon water, schone lucht en bodem.

Gebruikswaarde

Het behoud van landschap en ons erfgoed vertelt het verhaal van de mens en zijn impact op de aarde en levert een bijdrage aan een waardevolle leefomgeving op het gebied van:

Wonen

- het draagt bij aan rust, veiligheid en privacy
- het draagt bij aan saamhorigheid en zorgzaamheid

Werken

- het draagt bij aan welvaart
- het draagt bij aan ontwikkeling en zingeving

Gezondheid

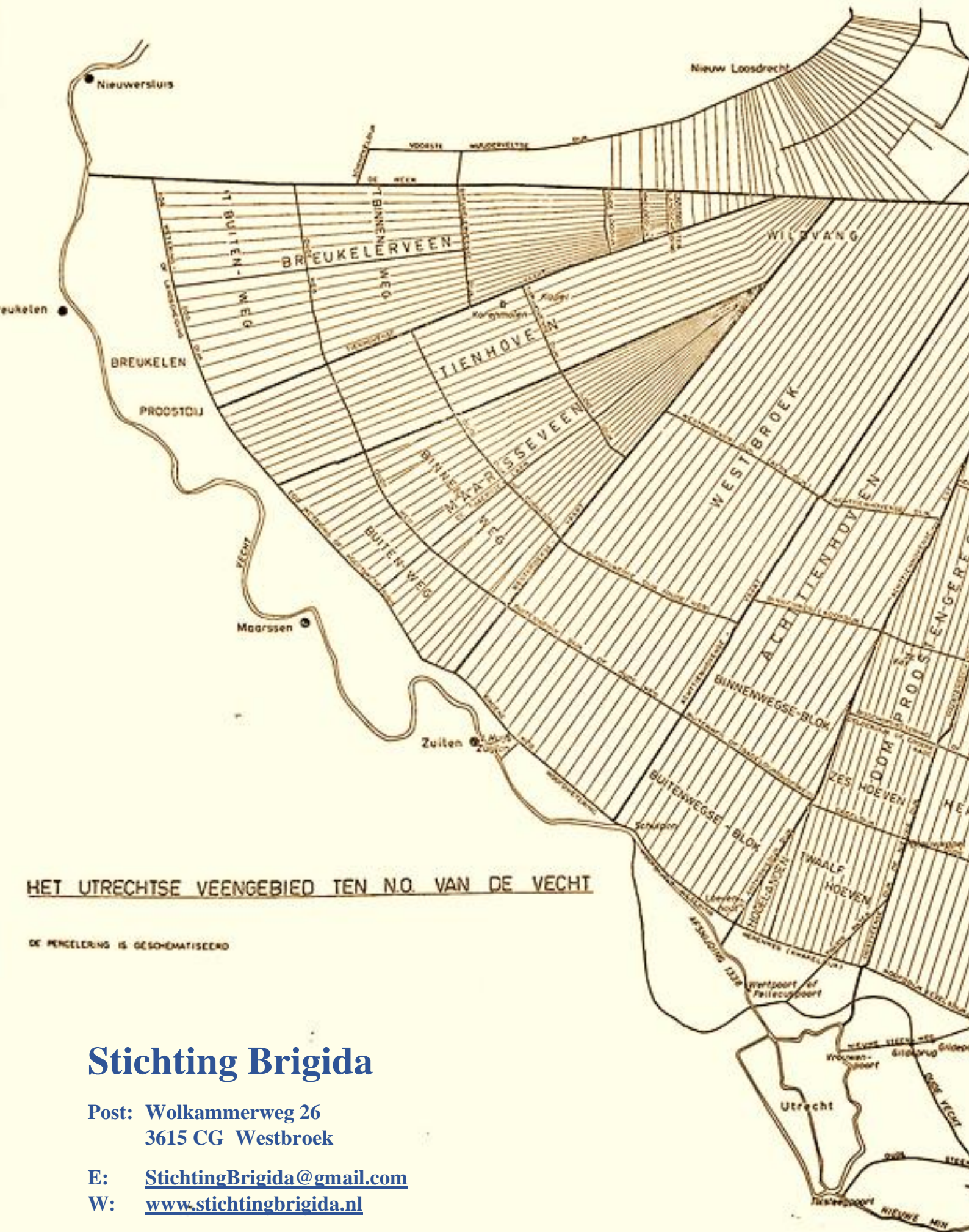
- het draagt bij aan fysieke gezondheid door mogelijkheden voor sport en recreatie
- het draagt bij aan welzijn, welbevinden en geestelijke gezondheid

Veiligheid

- het draagt bij aan een klimaatneutrale wereld
- het draagt bij aan schoon water, schone lucht en bodem.

---

⁴⁵ Vrij naar ‘Waarderen van groen erfgoed’ <https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/groen-erfgoed/waarderen-van-groen-erfgoed>

HET UTRECHTSE VEENGEBIED TEN N.O. VAN DE VECHT

DE PENCERING IS GESCHÉMATISEERD

Stichting Brigida

Post: Wolkammerweg 26
3615 CG Westbroek

E: StichtingBrigida@gmail.com
W: www.stichtingbrigida.nl